

GLOSAR RELIGIJSKIH POJMOVA

- RIMOKATOLIČKI GLOSAR -

www.pravoslovo.net

administrator: upravitelj biskupije dok biskup nije imenovan.

adopcionizam: krivovjerje iz 8. stoljeća, koje tvrdi da je Krist kao čovjek bio samo adoptirani sin Božji, znači da nije imao božansku narav. Krivovjerje je osuđeno na 7. ekumenskom koncilu u Niceji 787. god.

adoracija: štovanje ili klanjanje namijenjeno isključivo Bogu (još se zove latrija, za razliku od dulije tj. štovanja svetaca, njihovih relikvija ili slika).

advent (došašće): prvo vrijeme lit. godine u trajanju od četiri tjedna kao priprava prije Božića.

agape: dolazi od grčke riječi koja znači ljubav. Agape je u prvoj Crkvi bila večera za vrijeme koje se slavila euharistija.

agnosticizam: filozofska nauka, koja dopušta opstojnost neke više sile, ali naučava da ju ljudski um ne može spoznati.

Agnus Dei: prvotno Jaganjac Božji, Krist kao pomirbena žrtva; drugo misna molitva prije pričesti.

akolit: laik ili pripravnik za svećenicku službu, kojemu je povjerena služba pomaganja kod misne žrtve.

alba: duga, bijela haljina, koja je od 4. st. ušla iz svjetovne nošnje u liturgijsku uporabu za misno slavlje.

Albigenzi: krivovjerje 12. i 13. st. u Francuskoj, koje nije priznavalo ni Crkvu ni papu, srodni bosanskim bogomilima.

aleluja: usklik koji znači "hvalite Jahvu", kojim se iskazuje hvala i slava Bogu, u zapadnoj tradiciji posebno obilježje uskrsne liturgije, izostavlja se u korizmeno vrijeme.

alokucija: svečani papin govor kardinalskom zboru o suvremenim pitanjima.

amen: zaključni usklik lit. molitava, koji očituje vjeru i potvrđuje prihvaćanje Božje riječi i djela, znači tako jest, tako neka bude, od hebr. izraza: aman, što znači

čvrsto stajati.

anabaptisti: sekta iz 16. st. koja je tražila ponovno krštenje odraslih.

anahoreti: pustinjaci kontemplativnog života.

anamneza: najvažniji dio mise (riječi ustanovljenja) kao spomen-čina Kristove žrtve.

anathema: izopćenje, izraz kojim se zaključivalo i sankcioniralo kat. dogme.

angelus: molitva anđeoski pozdrav na spomen Marijina navještenja, koja se moli na glas zvona ujutro, u podne i navečer.

Anglikanska crkva: engleska državna crkva, koju je kralj Henrik VIII. odijelio od kat. 1534. god.

anima: lat. izraz za dušu.

antifona: danas znači uvodni ili zaključni stih u pjevanju psalama, koji ističe glavnu lit. misao; u staroj liturgiji značila je izmjenično pjevanje svećenika i kora.

Antikrist: Protukrist, koji će se pojaviti prije Sudnjega dana (2 Sol 2,1) i koji će odvrćati čovječanstvo od Krista i Crkve.

apokalipsa: Otkrivenje, posljednja knjiga Biblije, prema predaji napisana od evanđeliste Ivana, prema viđenjima koje je imao na otoku Patmosu.

apokrif: tajni spis ili djelo, koji se izdaje za biblijsko a koje ni židovska ni kršćanska tradicija ne prihvaćaju kao objavljene knjige. Apokrifi su lažno pripisivani nekim apostolima (npr. Jakovljevo protoevanđelje, Nikodemovo evanđelje, Petrova Apokalipsa i sl.), da bi imali veći autoritet, kako bi bile pribrojene kanonskim knjigama.

apologet: branič, pisac koji ustaje u obranu vjere, npr. Justin, Tertulijan...

apologija: usmena ili pismena obrana neke vjerske istine.

apostat: otpadnik od vjere.

apostol: poslanik, jedan od Dvanastorice Isusovih učenika; kasnije se izraz pridaje zaslužnim misionarima, pa tako imamo slavenske apostole (sv. Ćiril i Metod), apostola Iraca (sv. Patrik) itd.

apostolat: služba apostola; djelatnost u širenju vjere.

apostolska administratura: crkveno područje koje iz bilo kojih razloga nije ustrojeno kao biskupija, kojim upravlja administrator u papino ime.

apostolska prefektura: upravna jedinica najčešće u misijskim područjima, kojom upravlja prefekt u papino ime.

apostolska stolica: ili Sveta Stolica ili Rimska Stolica jest središte uprave i vlasti rimskog biskupa i pape, s raznim kongregacijama, sudištima i uredima.

apostolski administrator: koji upravlja apostolskom administraturom.

apostolski blagoslov: papinski blagoslov.

apostolski delegat: papin izaslanik u crkvenom poslu.

apostolski prefekt: svećenik s biskupskom jurisdikcijom koji upravlja prefekturom.

apostolski vikar: naslovni biskup koji upravlja vikarijatom.

apostolski vikarijat: upravno područje pod Kongregacijom za širenje vjere.

apostolsko vjerovanje: kratki obrazac vjere od 12 članaka, koje tradicija pripisuje apostolima.

apoteoza: obožavanje živa ili mrtva čovjeka, npr. rimskih careva.

apsolucija: odrešenje od grijeha u ispovijedi kojoj prethodi kajanje.

arhiđakon: najviši sluga, u srednjem vijeku prvi pomoćnik biskupov; kanonik koji o svome arhiđakonatu izvješćuje biskupa o duhovnoj pastvi.

arijanizam: krivovjerje koje naučava da Krist nije istobitan, nego samo sličan Bogu Ocu, dakle niječe Trojstvo; osuđeno na koncilu u Niceji 325.

Arkandeli: viši kor anđela, npr. Gabriel, Mihael i Rafael.

ascetika: grana teološke znanosti o askezi.

askeza: vježbanje u krepostima, molitvama i razmatranjima, koje teži za većim savršenstvom i sjedinjenjem s Bogom.

aspersio: škropljenje blagoslovljenom vodom.

aspersorium: posuda s blagoslovljenom vodom.

ateizam: nijekanje Božje opstojnosti ili življenje kao da Boga nema.

aureola: zlatni krug oko svetačke glave na slikama ili kipovima, znak sjaja njegove kreposti.

Ave Maria: Zdravo Marija, molitva Bogorodici, sastavljena na temelju Lukina evanđelja o djetinjstvu Isusovu.

Baal: bog sunca i plodnosti, glavno božanstvo Feničana, Aramejaca i Filistejaca.

Babilonska kula: kraljevska palača i hram boga Marduka u Mezopotamiji. Prema Post 11, 1-10 došlo je do prekida gradnje zbog pomutnje jezika.

babilonsko sužanjstvo: kralj Nabukodonozor osvaja Jeruzalem 597. i 587. prije Krista a žitelje odvodi u babilonsko sužanjstvo; preneseno se taj izraz upotrebljava za boravak papa u Avignonu od Klementa V do Grgura IX. (1305. - 1376.).

baptisti: protestantska zajednica koja krštava samo odrasle uranjanjem i prizna samo Bibliju za izvor vjere.

bazilika: starokršćanska crkva pravokutnog oblika, kasnije specijalni naslov velikih i važnih crkava.

benedictio: blagoslov, obredni čin koji spada u sakramentale a ne sakramente.

benediktinci: redovnici koje je osnovao sv. Benedikt iz Nursije (529. utemeljen glavni samostan u Monte Cassinu). Glavno redovničko načelo "Ora et labora" (moli i radi), nose crni habit s kožnim pojansom. Do prosjačkih redova jedini tip redovništva na Zapadu.

beneficij: dohodak kao plaća za vršenje neke crkvene službe, u srednjem vijeku dobro kao crkveno leno.

Bezgresno začéće: Immaculata, dogma koju je proglasio Pio IX 1854., koja izražava vjeru Crkve da je Marija po posebnoj milosti i predviđenim Kristovim zaslugama očuvana od istočnoga grijeha u času svoga začéća.

Biblia pauperum: biblija siromašnih, zapravo onih koji nisu znali čitati pa im je na slikoviti način prenošena biblijska poruka u razdoblju od 13. do 15. st.

Biblija: knjiga, Sv. Pismo, to je zbirka nadahnutih knjiga (73 kanonske) koju kršćani stuju i prihvaćaju kao svete. Ima dva velika dijela: Stari zavjet (46 knjiga) i Novi zavjet (27 knjiga), Stari je vrijeme pripreme i očekivanja Spasitelja a Novi je vrijeme Isusa Krista. Sveukupno obuhvaća vremensko razdoblje otprilike od 1.300 prije do 100. poslije Krista.

biret: lit. pokrivalo za glavu svećenika, najčešće s tri izbočine i privjeskom na vrhu.

biskup koadjutor: biskup s pravom nasljedstva, kojega Sveta Stolica postavlja ordinariju.

biskup pomocni: posvećeni biskup koji nema vlastite biskupije, nego je imenovan najčešće na ime neke ugasle biskupije iz ranokršćanskog razdoblja, odatle ime titularni biskup ili pomoćni, jer pomaže biskupu ordinariju u vođenju biskupije.

biskup: nasljednik apostola, član biskupskog kolegija Crkve, koji ima puninu sakramenta sv. Reda, kao ordinarij je nositelj učiteljske, pastirske i upravne vlasti u mjesnoj Crkvi.

biskupija: upravno crkveno područje pod jurisdikcijom biskupa.

biskupijska kurija ili **biskupski ordinarijat:** skup ustanova i osoba koje pomažu biskupu u vođenju biskupije.

biskupijska sinoda: skup imenovanih ili izabranih svećenika i vjernika jedne mjesne Crkve kao savjetodavno tijelo.

biskupska konferencija: ustanova jedne crkvene pokrajine koju uspostavlja ili ukida vrhovna vlast Crkve, čiji su članovi svi ordinariji, svi pomoćni biskupi i ostali naslovni biskupi tog područja, najčešće jedne države.

biskupski ordinarijat: vidi biskupska kurija.

biskupski štap: znak biskupove pastirske vlasti, nosi se za vrijeme lit. obreda.

blagoslov urbi et orbi: podjeljuje ga papa u svečanim prilikama gradu Rimu i cijelom svijetu.

blaženi: od pape nakon kanonskog postupka proglašene osobe, kojima se dopusta javni kult.

Bogojavljenje: jedan od najstarijih kršćanskih blagdana koji kat. Crkva slavi 6.

siječnja. Teologiju blagdana najbolje izražava sam naziv. Novorođeni biva objavljen kao Bogočovjek cijelom svijetu koji predstavljaju sv. Tri kralja; jer se tradicionalno za taj blagdan posvećuje sveta voda u nekim krajevima se taj blagdan naziva Vodokršće ili Vodokrsta.

bogumili bosanski krstjani: krivovjerna gnostičko - manihejska sekta iz 10. st. nazvana po bugarskom začetniku popu Jeremiji ili Bogomilu iz Tracije; odbacuju ženidbu, uživanje mesa, štovanje slika; u Bosni su bili najsnažniji za Kulina bana.

boromejke: redovnička družba sestara milosrdnica koje je osnovao sv. Karlo Boromejski; jedna vrste šire misnice.

bosonogi: redovnici i redovnice koje hodaju bosu ili nose samo sandale, npr. augustinci, karmelićani ...

Brašanjevo: u narodu rašireni naziv za blagdan Tijelova, dolazi od izraza brašance što znači pšenica, odatle brašno od kojeg se pravi hostija, koja predstavlja Isusovo tijelo.

bratovštine: kat. vjerska udruženja bez posebnih redovničkih zavjeta.

Brdo blaženstava: prema Mt 5, 3-11 brdo kod Galilejskog jezera, na kome je Isus izgovorio blaženstva, koja su program i ideal kršćanstva.

breve: (kratko), papinsko službeno pismo ili potvrda.

brevijar: knjiga iz koje se moli časoslov.

bula: označava kutiju u kojoj se čuva pečat; važno papinsko pismo s olovnom, srebrnim ili zlatnim pečatom, kojima se potvrđuju biskupska imenovanja ili papinske enciklike; šire u crkvenom smislu predstavlja službeni dokument s pečatom.

caritas: (ljubav), dobrotvornost, djelotvorna ljubav prema Bogu dokazana ljubavlju prema čovjeku; kat. humanitarna organizacija pomaganja bližnjemu.

celibat: beženstvo, kat. disciplina na koju se obvezuju svi klerici.

cenobiti: pustinjaci (anahorete i eremite) koji žive u svojim monaškim zajednicama.

cenzura: crkvena kazna, ako je doktrinalna ili teološka označava neku nauku kao zabludu ili herezu ukoliko se protivi objavljenoj istini; ako je represivna označava indeks zabranjenih knjiga (ukinuta 1966.); ako je preventivna znači

imprimatur, dozvola nadležnih crkvenih vlasti za izdavanje vjerskih knjiga od posebnog značaja npr. biblije; ako je kaznena označava kaznu za one vjernike koji su napravili neki crkveni prekršaj.

cisterciti: ogranak benediktinskog reda nazvan po dolini Cistercium (Citeaux) u Francuskoj, gdje stoluje glavni opat.

communio sanctorum: označava zajedništvo svetaca, općinstvo svetih.

communio: zajedništvo, pričesno zajedništvo (communicatio in sacris) najveći stupanj jedinstva Crkava.

confessio: vjeroispovijest npr. confessio tridentina, kat. tridentska vjeroispovijest; confessio augustana, protestantsko augsburska vjeroispovijest; confessio helvetica, kalvinska vjeroispovijest.

confiteor: (ispovijedam se), opća ispovijed na početku sv. mise.

credo: (vjerujem) početna riječ u Apostolskom ili Nicejsko - carigradskom vjerovanju, koje se moli u misi.

Crkva: zajednica naroda Božjeg; zgrada u kojoj se okupljaju vjernici na službu Božju.

crkvena godina: godišnji ciklus, sastavljen od pet crkvenih vremena: došašće, božićno vrijeme, korizma, uskrsno vrijeme i vrijeme kroz godinu.

crkveni oci: naziv za istaknute kršćanske pisce zaključno sa 6. st. Crkvena povijest razlikuje zapadne crkvene oce: Ambrozije, Augustin, Jeronim ..., te istočne crkvene oce: Atanazije, Bazilije, Grgur Nazijanski, Ivan Zlatousti ...

crkveno pravo: sustav pravnih načela koji se u kat. Crkvi zove i kanonsko pravo sadržano u Kodeksu.

crkveno svetogrđe: obesčašćenje posvećene crkve sablažnjivim zločinima; prije ponovne bogoštovne uporabe potrebna je ponovna konsekracija.

crkveno učiteljstvo: hijerarhija koja je odgovorna za ustrajno, ispravno i autoritativno naviještanje riječi Božje, braneći je od svih napadaja.

culpa: grijeh, moralna krivnja.

Cvjetnica: nedjelja prije Uskrsa, spomen Isusova svečanog ulaska u Jeruzalem, kada se obavlja procesija s blagoslovljenim maslinovim grančicama, palmama ili

cvijećem.

časlov: svagdanja lit. molitva "časova" koju obavljaju zajedno ili pojedinačno svećenici, redovnici, redovnice ili pobožni laici; sastoji se od moljenja psalama, biblijskih čitanja, himana i drugih molitava; sastavljena od Službe čitanja, Jutarnje, Srednji čas, Večernje i Povečerja.

čista srijeda: prvi dan korizme, obavezan post i nemrs, karakteristična po pepeljanju pa se zove i Pepelnica.

čistiliste: mjesto čišćenja od lakih grijeha ili vremenitih kazni poslije smrti do prijelaza u blaženstvo.

čudo: nadilazi naravne sile te se pripisuje nadnaravnom Božjem zahvatu; ono je za Crkvu ne samo nadnaravni događaj nego i znak Božji.

dalmatika: lit. odjeća koju đakon nosi kod svećanih misa.

Dei gratia: (milošću Božjom), dodatak u naslovima viših crkvenih poglavara i vladara.

Deo gratias: (Bogu hvala), odgovor u crkvenoj latinskoj liturgiji.

dekalog: deset zapovijedi Božjih objavljene Mojsiju na dvije kamene ploče, koje uređuju čovjekov odnos prema Bogu (vertikalno) i prema bratu čovjeku (horizontalno).

dekan: svećenik na čelu dekanata (crkvenog okruga od više župa); postoji kanonik dekan, on je na čelu stolnog kaptola, te kardinal dekan, koji je na čelu kardinalskog zbora; profani naziv za predstojnika fakulteta.

dekanat: crkveno upravno područje od više župa.

dekretali: knjige sabranih papinih crkveno pravnih odluka iz srednjeg vijeka.

depozit vjere: polog vjere - skup pravovjernih istina, kojemu se ništa ne smije oduzeti niti što dodati.

Deuteronomij: Ponovljeni zakon, biblijska knjiga Petoknjižja, nastala u 7.st. prije Krista.

devocionalija: predmeti koji pozivaju na pobožnost npr. križići, krunice, medaljice, sličice itd.

Didache: najstariji izvor crkvenih zakona čudorednog i liturgijsko disciplinarnog područja.

dijaspora: područje u kojem su pripadnici jedne vjere rasuti kao manjina među pripadnicima druge vjere kao velike većine.

dijeceza: crkveno upravno područje jedne biskupije.

dispenza: oslobođanje od obveze crkvenog zakona ili dužnosti.

dogma: proglašena temeljna vjerska ili čudoredna istina iz pologa vjere, koju svaki katolik ima prihvatiti i obdržavati da bi se spasio; proglašavaju koncili, izvanredno crkveno naučiteljstvo ili papa.

dogmatika: u kat. teologiji znanost o temeljnim vjerskim istinama Crkve.

doketizam: krivovjerje 2. i 3. st. Koje osuđuje sve materijalno a utjelovljenje drži prividnim (dokein grč. znači pričinjavati se), te shodno tomu niječe muku i smrt Kristovu.

doksologija: lit. hvalospjev u kršćanskom bogoslužju, kao npr. Gloria (Slava) velika te "Slava Ocu i Sinu i Duhu svetomu" kao mala doksologija.

dominikanci: tzv. prosjački red, osnovan od sv. Dominika (1170-1222) španjolskog propovjednika, sa svrhom propovijedanja protiv krivovjerja albigenza i valdenza, zato ga zovu propovjednički red.

došašće: prvo vrijeme lit. crkvene godine sastavljeno od 4 tjedna pripreve za Božić.

Družba Isusova: isusovci, jezuiti, redovnička družba koju je osnovao Španjolac Ignacije Loyola 1534. u Parizu, s glavnom zadaćom misijskog rada i teološkog naučavanja, te odgoja mladeži.

Duhovi: blagdan silaska Duha Svetoga na apostole; podjelivanje dara Duha Svetoga crkvenoj zajednici.

dulija: (služenje), štovanje što se iskazuje svecima.

duša: duhovno, nematerijalno, besmrtno počelo, koje Bog udahnuje svakom ljudskom biću.

Dušni dan: kat. spomendan svih mrtvih (2.11.).

đakon: (sluga), najniži stupanj sakramentalnog reda s vlašću krštavanja, propovijedanja, pričešćivanja, vjenčavanja; svetopisamska tradicija svjedoči da su oni bili pomoćnici apostola i biskupa.

đavao: (diabolos - prevrtljivac), zli i pali duh, demon, neprijatelj čovjeku i Bogu, zavodnik i napasnik, sotona, vrug; njegova vlast bit će konačno svrgnuta Kristovom pobjedom o sudnjem danu.

ecclesia: od grčkog latinizirani naziv za Crkvu koji znači saziv, zbor, skupština.

egzegeza: (izvlačenje smisla iz riječi), tumačenje biblijskih tekstova.

egzercicije: duhovne vježbe, razmišljanje u šutnji i samoći o sebi, Bogu, svijetu u svjetlu svoje vjere.

egzodus: (izlazak), u prvom redu Izraelaca iz egipatskog sužanjstva (zato se knjiga Starog zavjeta - druga Petoknjižja - koja to opisuje zove exodus - izlazak), a potom preneseno i svakog drugog naroda iz bilo kakvog robovanja.

egzorcizam: obred zaklinjanja kojim se vruga sili da izađe iz opsjednute osobe.

eksklustracija: dogovorni ili nametnuti boravak redovničke osobe izvan matične zajednice, koji sa sobom nosi oslobođanje od nekih obveza ali i gubitak nekih prava.

ekskomunikacija: izopćenje, isključenje iz crkvene zajednice najčešće zbog krivovjerja ili teškog prijestupa.

ekspozitura: u župi udaljena filijala, gdje se obavlja župnička služba.

ekumenizam: pokret koji tezi jedinstvu kršćanskih Crkava; ekumenski kao pridjev se upotrebljava prije svega za sveopće koncile, kao i za nastojanje onih koji se zalažu za jedinstvo Crkava.

eminencija: uzoritost, počasni naslov za kardinala (uzoriti ili Vaša uzoritosti).

enciklika: papina okružnica biskupima ili vjernicima, koja se obično citira prema prvim početnim riječima; ona predstavlja redovno crkveno naučavanje, ne sadrži definicije ex cathedra i nema biljeg nepogrešivosti.

episkopat: označava zbor svih biskupa cjelokupne kat. Crkve ili npr. jedne zemlje.

eshatologija: dogmatska nauka o posljednjim stvarima tj. o konačnoj sudbini

ljudi i svijeta.

etika: nauka o čudoredu na osnovi načela zdravog razuma.

euharistija: sv. Misa, lomljenje kruha, središte i vrhunac kršćanskog sakramentalnog života iz vjere; spomen-čin Kristove žrtve utemeljen Posljednjom večerom; sastavljena je od dva glavna dijela: službe riječi i euharijstijske službe; u posvećenim darovima kruha i vina Krist je realno prisutan (transupstancijacija).

evanđelje: radosna vijest; zasebno djelo četvorice evanđelista (Matej, Marko, Luka i Ivan) koji svaki na svoj način opisuju život, nauk i djelovanje Isusa Krista.

evangelizacija: naviještanje radosne vijesti o kraljevstvu Božjem propovijedanjem i životnim svjedočenjem te odgajanje onih koji se obraćaju na kršćanstvo.

ex cathedra: (s učiteljske stolice), označava nepogrešive definicije papa kao vrhovnih učitelja kat. Crkve (Petrove stolice) u stvarima vjere i morala.

ex opere operato: (iz učinjenoga djela), označava za razliku od "ex opere operantis", objektivnu djelotvornost sakramenata, koji sadrže milost koju naznačuju (Trident) neovisno o djelitelju.

fanatizam: pretjerano vjersko zanesenjaštvo.

farizeji: židovski vjersko politički pokret, osnovan u 2. st. prije Krista, koji je strogo i u Isusovo vrijeme pazio na održavanje zakona; sebe je razumio kao branitelje pravovjernosti.

fasnik: dan i večer prije pepelnice, koji se provodi u veselju prije posta.

fetišizam: vrsta praznovjerja, obožavanje nekog predmeta, lika ili zivotinje s uvjerenjem da se u njemu nalazi neka viša sila.

fideizam: teološki pravac po kome samo vjera može doći do nadnaravne istine.

firma: sakrament sv. potvrde.

fra: od lat. frater a znači brat, pridjevak koji franjevci stavljaju pred svoje ime.

franjevci: prosjački red koji je osnovao sv. Franjo Asiški 1212., nose habit smeđe boje; ima više ogranaka npr. red male braće (Ordo fratrum minorum, OFM), konventualci, kapucini.

Gabrijel: ime arkandela koji je navijestio rođenje Ivana Krstitelja i Isusa; samo ime znači Božja jakost.

generalna ispovijed: opća ispovijed, velika ispovijed grijeha iz cijelog života, prakticira se osobito prije ulaska u neki red ili kod duhovnih vježbi.

generalni vikar: osoba koja pomaže biskupu u upravljanju biskupijom; obično je jedan gen. vikar za jednu biskupiju, ali ih može biti i više.

geneza: označava prvu biblijsku knjigu Petoknjižja a znači postanak, nastanak.

gloria: slava, dio mise.

gnostici: krivovjerje koje ispovijeda dualizam, u kojem je sve materijalno zlo a samo duhovno je dobro.

Golgota: mjesto nalik na lubanju izvan zidina u Isusovo vrijeme, gdje je Krist bio razapet, danas je na tom mjestu Crkva sv. groba u Jeruzalemu.

grkokatolici: vjernici istočnog (bizantskog) obreda koji su sjedinjeni s Rimom a zadržali su svoj lit. obred i svoje crkveno pravo; u Bosni su poznate ukrajinske i rusinske grupe grkokatolika oko Prijedora i Dervente.

hosana: (spasi nas), usklik kojim su Židovi pozdravljali Isusa pri ulasku u Jeruzalem; spominje se u misi u okviru sanctusa.

gvardijan: poglavar samostana u franjevačkom i kapucinskom samostanu. za slavljenje mise i pričešćivanje.

hostija: euharistijska čestica od brašna.

habit: službeno odijelo redovnika i redovnica.

hagiografija: životopis svetaca.

heretik: krivovjerac.

hereza: krivovjerna vjerska nauka.

hermenautika: znanost o načelima tumačenja biblije.

Herod Veliki: vazalni kralj Palestine (37. do 4. pr. Kr.); za njegova vladanja rodio se Isus Krist.

Herodijada: žena Heroda Antipe, koja je preko svoje kćerke Salome zatražila na pladnju glavu Ivana Krstitelja.

heterodoksan: inovjeran, pripadnik druge vjeroispovijesti; suprotno od ortodoksan, pravovjeran.

hijerarhija: (sveta vladavina), crkvena vlast božanskog podrijetla koju predstavljaju klerici.

hipostatska unija: sjedinjenje božanske i ljudske naravi u Isusu Kristu.

homiletika: teološko naučavanje o propovijedanju.

homilija: propovijed u misi poslije evanđelja.

idolatrija: krivovjerno štovanje slika ili kipova kojima se pripisuje božanska moć.

IHS: skraćenica za grč. oblik "Iesous" ali i lat. naziv "Jesus hominum Salvator", što znači: Isus Spasitelj ljudi; skraćenicu nalazimo na različitim lit. predmetima ili slikama.

imendan: slavlje nebeskog zaštitnika čije se ime nosi od krštenja.

Immaculata: vidi Bezgrešno začeće blažene Djevice Marije, blagdan 8.12.

imprimatur: (neka se tiska) crkvena dozvola da se neka knjiga može tiskati.

index: nekadašnji službeni popis zabranjenih knjiga zbog protivnog naučavanja kat. vjeri.

indult: crkvenopravno dopuštenje služiti se osobitim pravom ili povlasticom.

infalibilitet: nepogrešivost crkvenog naučiteljstva kad se obvezatno nalaze nauk o stvarima vjere i morala; papina nepogrešivost ili nezabludnost je dogma donesena na Prvom Vat. koncilu 1870; prema Drugom Vat. koncilu (1962-1965) subjekt nepogrešivosti Crkve su biskupi kad u zajedništvu s papom definiraju neke istine vjere i morala.

infula: biskupska mitra (kapa); infule su vrpce na mitri.

inicijacija: naziv za postupno uvođenje u kršćanstvo sakramentima krštenja i potvrde.

inkardinacija: učlanjenje klerika u biskupiju ili redovničku zajednicu.

inkarnacija: utjelovljenje Riječi Božje, Logosa, u ljudskoj naravi.

inkvizicija: crkveno sudište za krivovjerne srednjega vijeka; španjolska inkvizicija je bila državno sudište krivovjernima koju su predvodili obično dominikanci.

INRI: skraćena lat. izraza - "Jesus Nazarenus Rex Judeorum", što znači: Isus Nazarećanin kralj židovski; to je Pilatov natpis na Isusovu križu.

inspiracija: nadahnuće i rasvjetljenje Božje kod biblijskih pisaca.

interdikt: crkvenopravna zabrana svih svih crkvenih funkcija za neko mjesto, kraj, pokrajinsku Crkvu; znači prema novom crkvenom zakonu samo osobnu zabranu sudjelovanja u slavljenju sakramenata.

ispovijed: prošireni naziv za sakrament pokore koji obuhvaća kajanje, ispovijedanje (kazivanje grijeha) i zadovoljštinu; ispovijedanje je tajno, osobno i od 1215. obvezatno (4. Lateranski koncil) jednom godišnje o Uskrsu; svećenik je dužan čuvati ispovjednu tajnu.

ispovijest vjere: (confessio fidei) javno priznavanje vjere kod lit. slavlja (vjerovanja: Apostolsko, Nicejsko -carigradsko) ili pri uvođenju u crkvene službe.

Istočna crkva: naziv za sve Crkve Istoka u koje spadaju one koje nisu prihvatile Kalcedonski sabor (451.) kao npr. Nestorijanci, Armenci, Kopti, Jakobiti i sve nacionalne pravoslavne Crkve npr. grčka, ruska, srpska ...; naziv također označava one crkvene zajednice iz gore spomenutih tradicija koje su se tijekom vremena na razne načine sjedinile s Rimom, to jest priznale papu za vrhovnog poglavara a zadržale istočni lit. obred i istočno crkveno pravo, kao npr. grkokatolici (sjedinjeni s područja pravoslavlja - Ukrajinci, Rusini, i druge nacionalne skupine), maroniti, melkiti, Tomini kršćani malabarskog obreda, armenski katolici (Mehitaristi) itd.

istočni grijeh: grešno stanje poslije Adamovog pada bez posvećujuće milosti, nadnaravnih dobara, iskonske svetosti i Božjeg posinjenja, stanje koje se prenosi na svakog čovjeka; Krist oslobađa od istočnog grijeha svojom smrću i uskrsnućem, što Crkva slavi sakramentom krštenja čiji karakter briše istočni grijeh, vraća posvećujuću milost i posinjeni odnos prema Bogu, uvodi u sferu nadnaravnih dobara i postavlja temelje iskonske svetosti.

Isus: hebrejski Jesuah, Spasitelj, spasenje; za kršćane osobno ime za drugu božansku osobu koja se utjelovila i rodila oko 6. god. prije računjanja vremena po Kristu; 30. god. poslije Krista raspet na križu za Poncija Pilata, uskrsnuo, te 40. dan

uzašao na nebo; za kršćane Sin Božji, u kojem je hipostatskom unijom sjedinjena ljudska i božanska narav, koji je čudesima potvrdio svoje božansko poslanje.

isusovci: vidi družba Isusova.

Ite, missa est: lat. završne otpusne riječi mise u obnovljenoj lit: pođite u miru.

Josip: hebr. "Bog umnožio", zaručnik Blažene Djevice Marije, blagdan 19.3. Biblija poznaje još Josipa tzv. egipatskog, sina Jakovljeva i Josipa iz Arimateje, koji je ukopao Isusa u svoj novi grob.

Kalvarija: mjesto Isusova raspeća, s 14. postaja križnog puta prema pobožnosti na spomen Kristove muke i smrti.

kalvinizam: jedan radikalni protestantski ogranak nazvan po svom osnivaču Calvinu (1509-1564), koji je u Genevi uveo vjersku diktaturu, spaljivao krivovjerce, naučavao apsolutnu predistinaciju po kojoj su jedni predodređeni za blaženstvo drugi za prokletstvo, s Lutherom zajedno naučavao da samo vjera spasava (sola fide) i nije priznavao crkvenu tradiciju kao izvor vjere, nego samo Sv. Pismo (sola scriptura), priznavao samo dva sakramenta (krštenje i Večeru), naučavao da Isus u euharistiji nije realno nego samo duhovno prisutan.

kamerlengo: naziv za kardinala koji je zadužen za konklave (izbor novoga pape).

kanon: prvotno znači zbirku knjiga koje sačinjavaju Sv. Pismo; drugo popis kat. svetaca; treće glavni dio mise (4 euharistijska kanona); četvrto crkveno pravni propis i koncilske odredbe.

kanonik: svećenik član kaptola, koji se brine za bogoslužje u katedrali i sačinjava savjetodavno vijeće biskupa.

kanonizacija: proces proglašenja svetim, uvrštenja među svete kat. Crkve.

kanonske knjige: zbirka nadahnutih knjiga koje sačinjavaju Bibliju.

kapelan: svećenik koji po dekretu biskupa ispomaže župniku; župski vikar.

kapitul: redovni ili izvanredni najviši sastanak redovničkih poglavara; istim imenom se zove i dvorana samostana u kojoj se redovnici sastaju.

kapitularni vikar: poslije biskupove smrti od kaptola izabrani upravitelj biskupije do imenovanja novog biskupa ordinarija.

kaptol: (glava, poglavlje) skupina svećenika koji služe u katedrali; savjetodavno tijelo koje biskupu pomaže u vođenju biskupije.

kapucini: strogi ogranak franjevačkog reda osnovan od Matea Bassi 1525, nose smeđi habit sa dugačkom kapucom.

kardinal: stožernik, glavni papin pomoćnik u upravljanju Crkvom; naziv potječe od imena za glavne rimske crkve na čelu sa svećenicima, zato je kardinal simbolički upravitelj jedne rimske župe; titula se od 12. st. podjeljuje biskupima širom svijeta; kardinali do 80 god. Sudjeluju u konklavama, izboru novog pape.

karizma: nadnaravni dar Duha Svetoga nekim pojedincima za posebne službe na opće dobro.

karmelićani: prosjački red koji je osnovao križar Bertold iz Kalabrije na gori Karmelu u Palestini 1156; postoje obučeni i bosonogi (strožiji red) kao i ženski ogranak karmelićana.

kartuzijanci: pustinjački red koji je osnovao Bruno od Chartreuseu, nedaleko od Grenoblea; svaki karuzijanac ima posebnu kućicu unutar samostanskog zida; oni nikada ne jedu meso i drže cijelo vrijeme strogu šutnju.

katafalk: mrtvački lijes pri slavlju misa zadušnica.

katakombe: podzemni hodnici koji su prvim kršćanima služili za bogoslužja i pokapanje mrtvih; najpoznatije u Rimu via Appia.

katari: manihejsko - gnostička sekta raširena od 11-13 st., usko povezana s bosanskim krstjanima; odbacivali sakramente, hijerarhiju, državni poredak.

katedrala: prvostolna crkva u biskupiji, prvostolnica - jer je u njoj biskupova stolica s koje biskup nastupa kao učitelj vjere i čudoreda.

kateheta: vjeroučitelj (laik ili klerik) koji vrši svoju službu uz dopuštenje biskupa (missio).

katekizam: prvotno vjerski priručnik; drugotno vjerska nastava u školi ili župi.

katekumeni: pripravnici za krštenje; inovjerci koji primaju pouku u kat. vjeri i spremaju se na prijelaz u kat. Crkvu.

katholikos: naziv za patrijarha Armenske odijeljene Crkve.

kazula: misnica, dio lit. ruha za misno slavlje.

kerigma: novozavjetni navještaj da je Isus Mesija, tj. Krist, Spasitelj; navještaj kršćanske vjere.

klauzura: dio samostanskih prostorija u koje nije dopušten ulaz svjetovnim osobama ili osobama drugoga spola.

kler: kat. duhovni stalež; klerik je član ili pripravnik za duhovni stalež.

koadjutor: imenovani pomoćni biskup za života ordinarija redovito s pravom nasljedstva.

kolekta: skupljanje dragovoljnih priloga u crkvene i karitativne svrhe za vrijeme mise.

koncelebrant: svećenik ili biskup koji slavi sv. misu a nije oficijant (vršitelj) službe Božje; suslavitelj.

koncil: (sastanak), opći sabor ili zborovanje svih kat. biskupa; pokrajinski koncil je skup biskupa jedne pokrajinske Crkve.

konfesija: ispovijest vjere; također i naziv za oltar nad grobovima apostola u rimskim bazilikama sv. Petra i Pavla.

kongregacija: 1. zajednica više samostana; 2. redovnička zajednica s biskupskim odobrenjem s jednostavnim zavjetima ili bez njih; 3. vjerske udruge u svrhu vjerskog i moralnog usavršavanja npr. Marijina kongregacija; 4. rimske kongregacije, stalni odbori, kojima su na čelu kardinali.

konklave: (zatvorena soba) prostorije u kojima se bira novi papa; također naziv za kardinale koji učestvuju u izboru novoga pape; bijeli dim iz dimnjaka Sikstinske kapele je znak da je papa izabran, a crni da nije.

konkordat: trajni ugovor između država i Crkve, koji vrijedi kao zakon za partnere ugovora.

konsekracija: posvećenje ili pretvorba u misi kruha i vina u Tijelo i Krv Kristovu; nadalje posveta osoba ili stvari (crkve, oltara...) pomazivanjem svetim uljem.

konventualci: od 1517. samostalni ogranak franjevačkog reda s ublaženim pravilima (posebno zavjet siromaštva), nose crni habit.

konvertit: obraćenik na katoličku vjeru.

konverzija: prijelaz u kat. Crkvu; također i promjena s grešnog na milosni život.

konzistorij: sastanak kardinala s papom na čelu: javni - kada se imenuju novi kardinali ili proglašuju novi sveci ili blaženi, te tajni - prigodom vijećanja o važnim pitanjima Crkve.

korizma: 40-dnevno razdoblje pripreme za Uskrs; vrijeme pokore, intezivnog življenja iz vjere, vrijeme pomirenja; počinje Pepelnicom (pepeljanje) a završava srijedom pred Veliki četvrtak; poznata od 4. st., ukazuje na biblijsku simboliku: 40 god. boravka Izraelaca u pustinji nakon izlaska iz egipatskog sužanjstva; 40 dana Jona poziva Ninivljane na obraćenje; 40-dnevni post Isusa prije javnog nastupa (Mt 4, 2).

krematorij: zgrada za spaljivanje tijela pokojnika.

kripta: mjesto ispod crkve; u staro vrijeme mjesto ukapanja ili relikvija svetaca, u novije vrijeme prostor za pastoralne svrhe.

Krist: od grčkog christos što znači pomazanik, Isus.

Kristov red: najviše papinsko odlikovanje za zasluge svjetovnih osoba.

krizma: sveto ulje pomiješano s balzomom, posvećuje ga biskup na Veliki četvrtak, upotrebljava se za pomazanje pri sakramentima svete potvrde i svetoga reda; u užem smislu naziv za sakrament svete potvrde.

križari: učesnici križarskih vojni; pripadnici viteškog reda, nose bijeli plašt s crnim križem;

križni put: kat. pobožnost povezana sa 14 postaja na spomen Kristove muke i smrti.

krštenje: temeljni sakrament inicijacije (uvođenja u kršćanstvo - Crkvu); učinci: ulazak u otajstvo Krista, prisličenje, kristolikost, brisanje istočnoga i osobnih ali ne i budućih grijeha, posinjeni odnos prema Bogu Ocu, novo stvorenje, milost posvećujuća i potpomažuća.

krunica: pučka Marijina pobožnost nastala u srednjem vijeku, sastavljena od po pet otajstava: radosna (razmatra se rođenje i djetinjstvo Isusovo), žalosna (muka) i slavna (uskrsnuće i proslavljenje Kristovo), otajstvo sadrži uz jedan Očenaš deset puta Zdravomarija.

kum: svjedok pri krštenju ili potvrdi, koji preuzima obvezu pomaganja pri vjerskom odgoju kumčeta, kada to roditelji ne mogu činiti; također svjedok pri crkvenom vjenčanju, koji je u posebnim odnosima sa zaručnicima.

kurija: biskupska - biskupski dvor ili rimska - papinski dvor, označava urede koji pomažu biskupu ili papi u upravljanja Crkvom; Pavao VI. je reorganizirao Rimsku kuriju 1967.

Kyrie eleison: Gospodine smiluj se, dio svete mise odmah na početku.

laik: od grčkog laos (narod), označava vjernika svjetovnjaka ili brata neklerika; predstavlja i one koje nisu stručni na nekom području.

laki grijeh: uvreda Bogu kojom se ipak ne gubi posvetna milost.

laksizam: široki čudoredni stav koji olako shvaća moralne zakone.

latrija: (bogosluzje) označava isključivo štovanje iskazano Bogu a ne stvorenju.

lekcionar: knjiga lit. čitanja pri misnim slavljinama; nedjeljama i velikim blagdanima prvo iz Starog zavjeta, drugo iz poslanica a treće iz evanđelja, običnim danima prvo ili iz Starog ili iz Novog zavjeta i drugo uvijek iz evanđelja.

licencijat: akademski stupanj na posebice bogoslovnim učiteljima; otprilike odgovara magisteriju.

limb: mjesto starozavjetnih pravednika u iščekivanju Kristova dolaska; Augustin je tamo smještao pravedne nekrštene duše.

litarije: niz kratkih zaziva i odgovora, naizmjenice ih moli svećenik i puk.

liturgija: u užem smislu sveta misa ili euharistija; u širem smislu crkveno bogosluzje slavljenja sakramenata, časoslova.

Logos: utjelovljena Riječ Božja; Isus Krist.

Lucifer: (svjetlonosa), knez svih zlih duhova, sotona.

lukno: doprinos vjernika za uzdržavanje svećenika, u Bosni se kaže i nobet.

Madona: Gospa, osobito umjetnička slika Majke Božje.

Magnifikat: ("Veliča") lat. početna riječ Gospina hvalospjeva "Veliča duša moja gospodina".

mala braća: fratres minores, naziv za franjevački red.

malabarski kršćani: ili Tomini kršćani u jugozapadnoj Indiji, primili kršćanstvo iz Sirije u kojoj je djelovao apostol Toma.

malteški vitezovi: viteški red, osnovan 1120. poslije Krista u Jeruzalemu za njegu bolesnika, kasnije su štitili hodočasnike, nose crne plašteve s bijelim križem, od 1530. na Malti, a od 1798. u Rimu.

maniheizam: dualističko-gnostički nauk s primjesama Zaratrustine religije, budizma i kršćanstva, priznaju dva načela: dobroga (Bog, duh anđeli) i zloga (đavao, vrag), koja se vječno bore za prevlast u svijetu; njima bliski bogomili, albigenzi; jedno vrijeme njihov pristaša bio je i sv. Augustin.

Marija: BDM - blažena djevica Marija, Isusova majka, Djevica i Bogorodica (dogma 431. u Efezu), bezgrešno začeta (dogma 1854. Pio IX.), Gospa, uznesena na nebo (dogma 1950. Pio XII.).

mariologija: teološka nauka o Marijinim dogmama, istinama i štovanju.

martirologij: spomen knjiga s kratkim opisom mučenika i svetaca za lit. upotrebu.

Maslinska gora: brdo uzašaća Isusova nasuprot Jeruzalemu; u podnožju je Getsemanski vrt, u kojem je boravio noć prije uhićenja; danas hodočasničko mjesto.

Mater dolorosa: majka puna boli, ožalošćena majka Isosova zbog trpljenja svoga sina; puno umjetničkih djela na tu temu pod nazivom pieta.

mattice: uredske knjige župa u koje se od 16.st. upisuju kršteni, vjenčani i umrli; lat. naziv "matrikule" a označava još i popis studenata na sveučilistu.

meditacija: razmatranje o dubljem smislu vjerskih istina; najsavršeniji oblik molitve kojom se čovjek združuje s Bogom.

memento: sjeti se, spomeni se, (memento mori - sjeti se da ćeš umrijeti); monaški pozdrav u strogim samostanima; molba za uključenje osobe i njezih potreba u molitve.

Mesija: od hebr. mesiah što znači pomazanik, starozavjetni proroci ga naviještali, kao izbavitelja (odatle u Židova i političko značenje u smislu izbavljenja iz rimskog ropstva) i otkupitelja čovječanstva od grijeha.

metropolija: (glavni grad) sjedište nadbiskupa, kao i naziv za cijelu nadbiskupiju sa sufraganskim biskupijama, za jednu crkvenu regiju.

metropolit: biskup koji je na čelu metropolije a obično stoluje u glavnom gradu.

Metuzalem: (hebr. "Metusalah") prema biblijskoj predaji živio jako dugo (stotine godina treba shvatiti kao teološki izricaj); postao simbolom duboke starosti.

milosrdnice: naziv za sestarski red sv. Vinka Paulskog, koje se posebno posvećuju jezici bolesnika; naziv također i za sestre Karla Boromejskog.

ministrant: poslužitelj kod svete mise ili drugih bogoštovnih obreda.

minoriti: mala braća, ogranak franjevačkog reda.

misa: izraz nastao kao skraćenica od: "Ite, missa est"; doslovno znači otpuštanje, teološki označava euharistiju, nekrvnu žrtvu, kao središnji sakrament slavljenja muke, smrti i uskrsnuća Kristova.

misal: knjiga s molitvenim obrascima svete mise za blagdane i obične dane.

misija: od "missio" što znači poslanje; označava crkveno dopuštenje za misijsko djelovanje; znači također misijsko područje; naziv pučke misije označava niz pučkih propovijedi i pobožnosti za obnovu kršćanskog života.

misnica: gornji dio misnoga ruha.

misterij: 1. vjerska tajna često proglašena dogmom; 2. bogoštovne igre i simbolička prikazivanja kod starih Grka; 3. odatle i dramska prikazivanja muke Isusove ili drugih biblijskih događaja.

mistika: teološka znanost koja proučava otajstvena duhovna iskustva sjedinjenja s Bogom po razmatranjima i putove kršćanske savršenosti.

mitra: biskupska kapa s dva vrha i dvije vrpce (infule) koje padaju na leđa; pravo nošenja mitre imaju biskupi.

monofizitizam: od dviju grčkih riječi: monos (jedan) i physis (narav), označava krivovjerje koje je naučavao Eutih u 5. st. da je Krist imao samo jednu narav (bozansku), koje je osuđeno na saboru u Kalcedonu 451.

monoteizam: od grčkih riječi: monos (jedan) i theos (bog) označava vjerovanje u jednoga Boga.

monsignore: moj gospodine; skraćenica mons. predstavlja počasni naziv nekih svećenika koje podjeljuje papa na prijedlog mjesnog ordinarija.

monstranca: pokaznica, stvar za izlaganje Presvetog u bogoštovljima, npr. kod klanjanja ili procesija.

moralka: teološka znanost o čudoredu na osnovi sustavno razrađenih pravila iz objave i razumnog ljudskog djelovanja i ponašanja, koje upravlja čovjeka k Bogu kao njegovoj konačnoj svrsi; slično i etika.

mormoni: sveci posljednjih dana; protestanska sekta, osnovao ju Joe Smith (1805.-1844.) u Sjedinjenim državama, njom upravljaju jedan predsjednik, dva dopresjednika i dvanaest apostola, krštenju pripustaju nakon osme godine života, načelno dopustaju poligamiju.

nadbiskup: archiepiscopus; počasni naslov biskupa u glavnim gradovima zemalja ili neke pokrajine.

nekrolog: pisani ili izgovoreni govor nekom pokojniku; nadalje knjiga s popisom umrlih.

nemrs: crkvena zabrana uzimanja mesa ili s mesom načinjenih jela; strogi post i nemrs Crkva nalaze vjernicima od 18. (samo nemrs od 14.) do 60. god. života na Pepelnicu i Veliki petak; nemrs obvezuje na sve petke u godini a posebno u adventu i korizmi.

nepotizam: od nepos što znači nećak, preveliko pomaganje rodbine od strane crkvenih osoba.

nestorijanizam: po Nestoriju nazvano krivovjerje koje uči da su u Kristu dvije naravi i dvije osobe, koje su združene samo moralno a ne hipostatski; na toj liniji Marija ne bi bila Bogorodica nego samo Kristorodica Isusa kao čovjeka; nauka osuđena u Efezu 431. i Kalcedonu 451.

nevina dječica: po Herodovu nalogu pokolj betlehemske muške dječice mlađe od dvije god.

Niceja: grad u kojem su održana dva opća koncila: 325. prvi, koji je osudio arijanizam te oblikovao Nicejsko - carigradsko vjerovanje, te 787. sedmi koncil kojim su bili okončani ikonoklastički sukobi (teološki problem oko pravljenja i štovanja slika).

nihil obstat: dosl. - ništa ne priječi; službeni izraz kojim nadležni teolog

svjedoči da nema vjerske smetnje za izdavanje nekog djela.

nobet: u narodu prošireni naziv za godišnje davanje za uzdržavanje svećenika.

nokturn: nekoć noćni dio časoslova koji se sastojao od čitanja iz Svetog pisma i života svetaca; danas "služba čitanja".

nona: deveti čas, dio časoslova koji se moli oko tri sata popodne.

novicijat: vrijeme kušnje novaka i kandidata redovničkih zajednica prije ućlanjenja; traje jednu ili dvije godine.

nuncij: (vjesnik, glasnik), diplomatski veleposlanik Varikana u nekoj državi, sa zadaćom posredovanja između Crkve i države, te Rima i mjesnih Crkava.

nuncijatura: sjedište diplomatskog predstavnika Vatikana.

obedijencija: poslušnost; jedan od tri redovnička zavjeta (ćistoća, poslušnost i siromastvo); svaki svećenik obećaje obedijenciju svome ordinariju, ili redovničkom poglavaru prilikom ređenja.

objava: čin ili sadržaj Božjeg objavljivanja ćovjeku; Božja rijeć ili objavljena istina zapisana u Svetom Pismu; punina objave za kršćane je u Isusu Kristu.

oci: naziv za kršćanske pisce ili učitelje vjere prvih stoljeća kršćanstva, osobito važni za povijest dogmi; postoje istoćni i zapadni.

Oćenaš: tipićno kršćanska u evanđeljima (Mt 6, 9 - 13; Lk 11, 2 - 4) zapisana molitva kako je Isus naućio ućenike moliti, slična židovskoj molitvi osamnaest blagoslova; kršćanin u njoj Boga naziva svojim ocem, time je istaknuto njegovo posinastvo i zajedništvo s Bogom i ljudima, prvi dio je slavljenje Boga a drugi je molitva za ljudske potrebe.

ofertorij: dio svete mise prikazivanje darova kruha i vina koji će biti posvećeni.

oficij: služba molenja časoslova za svećenike i redovnike.

oficijant: svećenik ili biskup koji vrši službu Božju, u odnosu na koncelebrante.

OFM: Ordo fratrum minorum, red male braće, franjevaćki red.

oltar: žrtvenik za obavljanje službe Božje na spomen poslednje večere, obićno ćetverokutni stol u cijoj su ploći pohranjene moći sveca patrona ili zaštitnika crkve i župe.

ontologija: filozofska grana koja proučava bitak kao takav.

opat: redovnički poglavar pojedine samostanske ili monaške zajednice.

opatija: samostan s pripadajućom teritorijom za koju se opat pastoralno skrbi.

općinstvo svetih: duhovno zajedništvo vjernika na zemlji, duša u čistilištu i blaženika na nebu.

opservanti: redovnički ogranci sa strožim pravilima kod augustinaca, franjevac i karmelićana.

Opus Dei: (Božje djelo), ustanova koja potiče na posvećeni život po evanđeoskim načelima, ustanovljena 1928. u Madridu, 1982. postala je osobna prelatura.

opus operatum: (izvršeno djelo) dogmatsko naučavanje o valjanosti sakramenta bez obzira na vjeru i svetost djelitelja kod nekih sakramenata i primatelja.

ordinarij: biskup koji je redovni upravitelj biskupije.

ordinarijat: biskupski dvor, biskupska kurija i upravni ured.

Orlovi: crkvena udruga kojoj je Ivan Merz dao posebni katolički karakter kroz kat. akciju; udruga zabranjena 1929.

ortodoksan: pravovjieran; ortodoksija označava čistoću vjere od svake hereze; izraz se upotrebljava za pravoslavne Crkve.

OSB: Ordo sancti Benedicti, red benediktinaca.

pakao: stanje vječnih muka za odbačene anđele i vjernike koji su ne ispovjedivši se umrli u smrtnom grijehu.

palij: (pallium - starorimski muški vuneni ogrtač), znak nadbiskupske časti koji podjeljuje papa; riječ je o bijeloj vunenoj vrpci s crnim križićima, koja se nosi oko vrata na misnici; ima jedan krak naprijed drugi odostraga.

panteizam: poistovjećivanje sve prirode s Bogom.

papa: (grc. papas - otac), naslov rimskog biskupa kao vidljivog poglavara kat. Crkve, koji ima najvišu učiteljsku, svećeničku i zakonodavnu vlast u Crkvi; namjesnik Kristov na zemlji; nasljednik sv. Petra, kojem Duh sveti daje dar nezabludivosti kada naučava ex cathedra (oficijelno) u stvarima vjere i morala; (dogma o nezabludivosti /infalibilitetu/ 1870. na Prvom Vatikanskom); do 1870

imao svoju oficijelnu državu, od 1929. (Lateranskim ugovorom) priznat mu suverenitet nad Vatikanom; Papa Ivan Pavao II. je 265. po redu.

papinska kruna: svečana trokruna kao znak najviše trostruke vlasti u Crkvi, koju noviji pape ne upotrebljavaju.

parabola: prispodoba, slika, priča - često biblijski slikoviti način izražavanja.

parok: u ime biskupa upravitelj i voditelj župske zajednice; parokija je isto što i župa; više se koristi kod pravoslavnih.

paruzija: pojavak, ponovni dolazak Isusa Krista na kraju vremena da sudi i dovrši kraljevstvo Božje.

Pasha: hebr. Pesah, proljetni blagdan koji je dobio karakter slavlja izlaska izabranog naroda iz egipatskog sužanjstva; kršćani s tim blagdanom povezuju oslobađanje ljudskog roda od ropstva grijeha po smrti i uskrnuću Isusa Krista; pashalno janje - žrtveni dar, preneseno na Krista koji je žrtvovan za spasenje drugih.

pastirski štap: biskupov štap koji nosi kod svečanih lit. slavlja.

pastoral: dušobrižništvo; pastoralno djelovanje, skrb Crkve oko spasenja ljudi.

pastoralno vijeće: savjetodavno tijelo biskupu u provođenju pastorala u biskupiji; sastavljeno je obično od svećenika, redovnika i laika.

patareni: naziv za dualistički ekstremni pokret u Milanu oko 1050, koji je imao teološki utjecaj na bogomile; osjećao se malo i u Dalmaciji.

patrijarh: 1. naziv za praoce židovskog naroda, čelnike dvanaest Izraelovih plemena; 2. crkveni poglavar kojemu su podložni metropolite i drugi biskupi; 3. naziv za poglavare velikih i značajnih kršćanskih centara kao sto su: Rim, Aleksandrija, Antiohija, Carigrad i Jeruzalem (pentarihija - naziv petorice); 4. u kat. Crkvi samo naslov i čast npr. patrijarh Venecije; 5. u nacionalnim pravoslavnim Crkvama poglavar autokefalne Crkve.

patristika: znanost koja proučava život i rad, spise i nauk crkvenih otaca, pisaca; isto što i patrologija.

patrocinj: svetkovina mjesnog zaštitnika crkve, župe, biskupije ili pokrajine.

patron: svetac zaštitnik nekog mjesta, naroda; nije istovjetan s patrocinjem; patronatsko pravo označava nekoga pod nečijom zaštitom.

pelagijanizam: krivovjerje nazvano po Pelagiju iz 5. st., koji je nijekao istočni grijeh, tako da bi se čovjek mogao spasiti po svojim djelima, što znači da mu ne bi bila potrebna milost.

Pentekostes: pedeseti dan, blagdan Duhova.

pepelnica: ili čista srijeda, početak 40-dnevnog posta korizme, pripreve za Uskrs.

perikopa: isječak, kratko poglavlje Sv. Pisma određeno za lit. čitanje.

petoknjižje: prvih pet knjiga Sv. Pisma Starog zavjeta: Postanak, Izlazak, Levitski zakoni, Brojevi i Ponovljeni zakon.

pieta: kip Majke Božje s mrtvim tijelom svoga sina.

poklade: ponedjeljak i utorak prije pepelnice (korizme), dani radosti prije korizmenog posta.

pokora: priznanje, zaljenje i odluka za popravkom počinjenih grijeha; označava sakrament po kome svećenik u Kristovo ime podjeljuje odrešenje grijeha nakon kajanja, ispovijedanja (kazivanja) grijeha i uz određenu zadovoljštinu.

polaganje ruku: sakrament sv. reda i potvrde, kojim se prenosi dar Duha Svetoga.

pomazanik: hrv. prijevod riječi Mesija; Stari zavjet je poznavao pomazane kraljeve, proroke, svećenike; tako i novozavjetni svećenici, jer su pomazani svetim uljem pri ređenju.

pomoćni biskup: biskup koji je imenovan od pape da ispomaže ordinariju u pastoralu i vođenju biskupije.

posljednja večera: Kristova večera prije muke i smrti održana po pravilima pashalne gozbe kod Židova; tada je ustanovljena euharistija; tako je pashalna večera pretvorena u spomen - čin njegove muke, smrti i uskrsnuća.

post: uzimanje jednom na dan punog obroka za punoljetne vjernike (18-60 god.) u određene dane tijekom liturgijske godine.

potvrda: sakrament koji podjeljuje biskup kao primjenu silaska Duha Svetoga na pojedinog kršćanina.

predestinacija: predodređenje kao nauka po kojoj su neki apsolutno određeni za

spasenje drugi na propast (kod kalvinista); osudio je Trident; katolici dopuštaju Božje predviđanje da će se neki spasiti na temelju predviđenih zasluga Isusa Krista a neki propasti zbog grijeha, ostavljena je slobodna ljudska volja koja se slobodno opredjeljuje.

prefacija: dio svete mise, predslavlje, prije svet, svet, svet; uvod u euharistijski kanon.

prelat: pretpostavljeni u crkvenoj službi; počasni naslov kojeg daje Sveta Stolica (protonotar, kapelan Njegove svetosti); nositelj titule monsignora ali bez posebne vlasti vezane uz taj naslov.

prelatura: područje kojim upravlja prelat neovisno o mjesnoj biskupiji; osobna prelatura je neovisno o mjesnom biskupu posebni status npr. za Opus Dei 1982.

premonstratenzi: kat. crkveni red osnovao ga sv. Norbert 1121 po pravilima sv. Augustina, nose bijeli habit.

preobraženje: očitovanje Isusa Petru, Ivanu i Jakovu na brdu Tabor u svojoj nebeskoj uskrsnoj slavi; nebesku dimenziju potvrđuje ukazanje Mojsija i Ilije proroka.

Presveto: posvećena hostija izložena u monstranci.

pretvorba: vrhunac sv. mise kada se darovi kruha i vina pretvaraju u Tijelo i Krv Kristovu (transsubstancijacija).

prezbiter: starješina, naziv za službu predstojnika u ranokršćanskoj zajednici.

pričest: blagovanje presvete euharistije, posvećene hostije.

prikazanje: ofertorij, dio mise kada se prinose darovi kruha i vina.

primas: glavni biskup u jednoj državi koji je u prošlosti imao vlast nad drugim biskupima, danas je to naslov časti; označava i neke visoke redovnicke poglavare u redovničkim zajednicama.

primat: prvenstvo rimskog biskupa u crkvenoj hijerarhiji.

prior: samostanski starješina, poglavar kod nekih redovničkih zajednica, npr. dominikanaca.

procesija: crkveni ophod kao izraz tradicionalne pobožnosti, npr. za Spasovo, Tjelovo ili na Cvjetnicu.

propelo: slika ili kip raspetog na križu.

prorok: nadahnut Božjim Duhom otkriva skrivene istine, naviješta Božju riječ, tumačeći sadašnjost otkriva budućnost.

protureformacija: poduzimanja kat. Crkve u 16. i 17. st. oko unutarnjeg i vjerskog preporoda, inspirirana tridentskim koncilom, radi sprečavanja reformatorskog utjecaja.

provincija: područje više biskupija s nadbiskupom ili metropolitom na čelu; također i zajednica više redovničkih jedinica pod jednom upravom.

provincijal: glavni starješina nad nekoliko samostana koji čine jednu provinciju, kojeg biraju redovnici na kapitulu na određeno vrijeme (najčešće 4 god.).

prozelit: pridošlica a onda inovjerac koji je prigrlio Mojsijev zakon, označava također onoga koji mijenja svoju vjeru ili tradiciju; prozelitsko djelovanje označava vrbovanje da neko prijeđe u dotičnu zajednicu.

raspelo: vidi propelo.

redemptoristi: misijska kongregacija presvetog Otkupitelja, osnovao ju Alfons Ligouri 1732; Klemens Maria Hofbauer raširio ju po Austriji.

redovnički zavjeti: obećanja života u čistoci, siromaštvu i poslušnosti; mogu biti jednostavni ili svečani, privremeni ili doživotni.

redovnik: punopravni član redovničke zajednice u kojoj je položio redovničke zavjete čistoće, siromaštva i poslušnosti.

reformacija: pokret obnove koji je započeo Martin Luther u 16. st. a koji se izrodio u otepljenje velikih dijelova Crkve od Rima; doveli su u pitanje neke dogme kat. Crkve i nauku o sakramentima, našto je Crkva dala odgovor Tridentskim koncilom i sustavnom sakramentologijom.

rekoncilijacija: izraz za pomirenje čovjeka s Bogom, koje uključuje oprostjenje grijeha i ponovno učlanjenje u zajednicu; on označava sakrament pokore.

rekvijem: misa za pokojne; tako se zove po prvoj riječi lit. responsorija "Requiem aeternam dona eis Domine - Pokoj vječni daruj im Gospodine", što se u toj misi više puta ponavlja.

relikvija: ostaci tijela ili predmeta koji su bili u dodiru sa štovanim svecem ili

mučenikom.

Rimska kurija: papin dvor s uredima i institucijama za upravljanje Crkvom.

rimске kongregacije: stalni uredi kao najviša nadležništva upravljanja Crkvom, na čijim pročeljima stoje kardinali.

roketa: bijelo ruho do natkoljenice svećenika, (za razliku od albe koja je do peta) u kojoj dijele sakramente izvan sv. mise.

Rota: okrugli stol sa sucima; Rimska Rota; rimsko sudiste Svete Stolice, koje stoji iznad biskupijskih sudista; presuđuje različite parnice, a najčešće ženidbene.

sakrament: (sveto, otajstvo, sveto činjenje), vidljivi i učinkoviti znak nevidljive milosti, od Krista ustanovljen i u njemu djeluje sam Krist; sakrament pretpostavlja vjeru koju produbljuje, učvršćuje, razvija; Crkva pozna sedam sakramenata: krštenje, potvrda, pomirenje (ispovijed), euharistija, ženidba, sveti red i bolesničko pomazanje.

sakramentalija: obredne molitve blagoslova pobožnih predmeta, slika, stvari ... npr. križeva, medaljica, vode, jela, stana ... Dok je sakramente ustanovio sam Krist dotle Crkva ustanovljuje sakramentale (blagoslovine).

sakrilegij: oskvrnuće ili obeščašćenje mjesta, stvari ili osobe, koje su posvećene Bogu ili službi Božjoj.

sakristan: osoba koja je zadužena za pripravljanje i pospremanje crkve prije i poslije službe Božje.

samostan: kuća u kojoj zajedno žive redovnici ili redovnice.

sekta: manjinska skupina vjernika, sljedba, koja slijedi nauku od Crkve osuđenu.

sekularan: svjetovni, pripada laičkom a ne kleričkom svijetu.

Septuaginta: naziv za prvi prijevod Starog zavjeta s hebr. na grc., kojeg su napravila sedamdesetorica prevoditelja u Egiptu u 3. st. pr. Krista.

simonija: trgovina duhovnim dobrima, tako nazvana po Sinomu iz Dj 8, 9-25, koji je htio od apostola za materijalna dobra kupiti duhovne milosti.

sinkretizam: miješanje različitih elemenata iz različitih religija u umjetno zajedništvo

sinoda: sastanak, sabor svećenika s biskupom, svih biskupa s papom (Sinoda biskupa); Sveti sinod kod pravoslavnih upravno tijelo autokefalne Crkve.

sinopsa: pregled, usporedba biblijskih tekstova stavljenih jedan pored drugog da se bolje vide sličnosti i razlike; sinoptici: Matej, Marko i Luka.

sjemenište: seminarium, ustanova u kojoj se pripremaju kandidati za svećenstvo.

skolastika: filozofsko - teološki smjer u srednjem vijeku koji se temeljio na načelu: Credo ut intelligam - vjerujem da bih mogao shvatiti; Objavljene istine tumačili snagom razuma i svjetlom vjere na temelju Aristotelovskih i djelomično Platonskih postulata; Toma Akvinski je glavni predstavnik skolastičkog razdoblja.

soteriologija: (soter - Spasitelj) teološka nauka o spasenju čovjeka po Isusu Kristu.

Spasitelj: Isus Krist koji je u korijenu spasio čovjeka od grijeha i vječne propasti; na čovjeku je da prihvati spas i da se sam zalaze.

Stari savez: na Sinaju, utemeljen između Boga i izabranog naroda.

Stari zavjet: 46 knjiga biblije koje obuhvaćaju povijest spasenja od stvaranja svijeta do Kristova rođenja.

starokatolici: kat. grupacija koja nije prihvatila dogmu o nepogrešivosti pape na Prvom Vatikanskom koncilu 1870.; uveli su narodni jezik u lit., pricest pod obje prilike, zapostavili tajno ispovijedanje i svećenički celibat.

stolni kaptol: svećenici koji služe u katedrali i pomažu biskupu u vođenju biskupije.

svećenik: prijevod lat. izraza sacerdos (prezbiter znači starješina), osoba koja je primila sveti red i opunomoćena biskupskom jurisdikcijom pastoralno raditi za spasenje ljudi; on je djelitelj sakramenata u Kristovo ime s biskupovim nalogom naviještanja, posvećivanja i upravljanja na župama.

sveta zemlja: za kršćane zemlja u kojoj je živio i djelovao Isus Krist (Izrael, Palestina).

Sveti otac: počasni naziv za papu.

svetište: hodočasnička mjesta posebnih pobožnosti npr. BDM ili svecima.

Sveto Pismo: vidi Biblija.

svetogrđe: pogrđivanje bogoštovnih mjesta, stvari i osoba.

Svi sveti: godišnji spomen svih svetih 1.11.

Svijećnica: naziv koji se raširio po običaju blagoslova svijeća na blagdan Isusova prikazanja u hramu 2.2.; isti blagdan s drugog teološkog aspekta se naziva očišćenje Blažene Djevice Marije, pa se u nekim krajevima zove Marino.

svjetovni svećenik: biskupijski; ne redovnik, koji vrsi duhovnu pastvu prvenstveno u župi.

šizma (shizma): rascjep, raskol, odjeljivanje jedne zajednice od zajedništva Crkve; za katolike odjeljivanje od Rimske crkve ne priznajući papinski primat.

teizam: vjerovanje da Bog postoji, da je vječan, da je stvorio svijet ali da on nije od svijeta (materijalnoga), da je od svijeta različit i da njime upravlja.

teofanija: bogojavljenje ili bogoobjavljenje, misterij vjere koji Crkva slavi na poseban način božićnim otajstvom i blagdanom Bogojavljenja 6.1.

teokracija: oblik vladavine u kojoj Bog upravlja državom, jer ga se drži neposrednim izvorom duhovne i vremenite vlasti; teokratska država bila bi uređena po Božjim (vjerskim) zakonima.

teologija: nauka o Bogu koja istražuje vjeru, koju potkrepljuje prije svega biblijskim elementima, dokumentima crkvenog naučiteljstva, koncila, svetih otaca, koja se služi i razumskim i filozofskim dostignućima.

teški grijeh: smrtni grijeh kojim se gubi posvetna milost; suprotno od lakog grijeha.

tijara: papinska kruna.

Tijelovo: blagdan presvetog oltarskog sakramenta, kada se na poseban način časti euharistijska tajna kruha (brašna - zato se negdje taj blagdan zove i Brašančevo) i vina posebnim procesijama; blagdan pada četvrtkom iza nedjelje Presvetog Trojstva.

tomizam: filozofsko teoloski sustav Tome Akvinskog, sadržan najvećim dijelom u djelu: "Summa theologiae".

transcendencija: nadilaženje; Bog neizmjerljivo nadilazi svijet; iznad svijeta, različit od svijeta, ne istovjetan sa svijetom; postoji u sebi samom, neovisno o bilo komu i bilo čemu; iznad ljudskog iskustva.

transupstancijacija: doslovno znači "bit preko - preko biti", pretvaranje jedne supstancije u drugu, kruha i vina u Tijelo i Krv Kristovu u euharistijskom slavlju.

Tri kralja: bladan 6.1. triju kraljeva s istoka, koji su došli pokloniti se novorođenomu kralju Isusu Kristu i donijeli mu darove: zlato, tamjan i smirnu; prema predaji zovu se Gaspar, Melkior i Baltazar (G + M + B uz pisanje broja tekuće godine piše se na vratima kuća i stanova za blagoslov); teološki oni predstavljaju cijeli svijet, dakle i pogane, kojima se Bog objavljuje, zato je to ujedno i blagdan Bogojavljenja.

Trojstvo: kršćanska dogma da je Bog jedan koji se objavio u tri osobe: Bog-Otac, Bog-Sin i Bog-Duh Sveti; Trojstvo je prvenstveno novozavjetna istina koju Isus naučava kada govori o Bogu kao svome Ocu i o Duhu Svetome kojega će poslati; tri božanske osobe participiraju na jednoj božanskoj naravi i na jednom božanskom bitku.

unijati: vjernici istočne tradicije sjedinjeni s Rimom; zadržali su istočni obred i tradiciju, te crkveno pravo; u Hrvatskoj su nastali tzv. Marčanskom unijom 1611, kada je episkop Simeon bio priznat od Rima i pritjelovljen strukturi kat. Crkve; u Bosni su prije rata 1992-1995. imali deset župa (to su bili mahom sjedinjeni Ukrajinci): Banja Luka, Cerovljani, Derventa, Devetina, Kamenica, Kozarac, Lepenica, Lisnja, Prnjavor i Stara Dubrava.

Uskrs: najveći blagdan kršćanstva, blagdan Kristova uskrsnuća; slavi se prve nedjelje poslije punog mjeseca nakon proljetnog ekvinocija.

Uzašašće: blagdan 40 dana nakon Uskrsa, spomen Kristova uzašašća na nebo.

valdenzi: mala kršćanska zajednica u Italiji, koja vuče svoje korijene još iz 13. st. od Petra Valdesa, po kome su dobili naziv, naučavaju potpunu predestinaciju, slični katarima.

Vazam: stari hrvatski naziv za Uskrs.

Večera Gospodnja: lomljenje kruha, slavlje euharistije, sveta misa.

velečasni: oslovljavanje svećenika; najčešće ne redovnika.

Veliki četvrtak: četvrtak prije Uskrsa, blagdan ustanovljenja euharistije i svećeništva, spomen poslednje večere.

Veliki petak: petak prije Uskrsa, spomendan muke i smrti Kristove na križu.

veliki svećenik: najčešće je to bio najstariji potomak svećeničkog plemena npr. Aronova; s razaranjem jeruzalemskoga hrama (god. 70, od strane Rimljana) nestaje i ustanove velikog svećenika.

vigilija: dan prije blagdana, dan priprave na blagdan.

Vječni grad: počasni naziv za Rim kao katoličko središte.

vječno svjetlo: neprestano gori pred tabernakulom gdje se čuva Presveto.

vrag: pali anđeo, pakleni duh, čovjekov neprijatelj, vidi đavao.

Vrhbosna: srednjovjekovni naziv za mjesto pokraj današnjeg Sarajeva, prema kojem je 1881. nazvana novoustanovljena "vrhbosanska nadbiskupija" na temeljima srednjovjekovne bosanske biskupije iz 9.st.; "Vrhbosna" je službeno glasilo Vrhbosanske metropolije.

Vulgata: Jeronimov prijevod Sv. Pisma na pučki latinski; vulgus znači puk, odatle naziv Vulgata, koju je Trident proglasio službenim prijevodom Biblije u Crkvi.

Zapadna crkva: označava kat. Crkvu latinskog odnosno rimskog obreda, za razliku od Pravoslavnih crkava koje su istočnog ili bizantskog obreda.

zornica: u vrijeme došašća (adventa) misa u ranu zoru, kao posebna tradicija toga crkvenog vremena; tim imenom se naziva i druga misa na Božić, koja se služi u zoru.

zvonar: osoba koja se brine za crkveno zvonjenje.

ženidbeni sud: biskupijsko sudište za ženidbene parnice ili anulacije.

žrtva: kršćanstvo razumije Kristovu muku i smrt kao Bogu iz ljubavi prinesenu žrtvu za spas svijeta.

župa: najmanja crkveno pravna jedinica, kojom u biskupovo ime upravlja dekretirani svećenik.

župnik: svećenik koji upravlja župom, koji vodi i koji je odgovoran za župu.

župsko vijeće: izabrani i imenovani članovi crkvenog odbora, koji sa župnikom zajedno vode brigu oko vjerskog djelovanja i crkvenih dobara te župe.

Glosar religijskih pojmova,
Međureligijsko vijeće BiH